

פרשת נצבים
"ובחרת בחיים"

דברים פרק ל

(טו) ראה נתתי לפניך היום את ההסגים ואת הטוב ואת הרע: (טז) אשר אנכי מצוה היום לאהבה את יקנוק אלוקיך ללכת בדרך ליו ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו ונתת וברכת יקנוק אלוקיך בארץ אשר אתה בא שמה לרשתה: (יז) ואם יפנה לבבך ולא תשמע ונדחת והשמחית לאלהים אחרים ועבדתם: (יח) הגדתי לכם היום כי אבד תאבדון לא מאריכון ימים עליהם אשר אתה עבר את הנהר לכוזא שמה לרשתה: (יט) העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ הסגים והמנות נתתי לפניך הברכה והקללה ואתם יחד:

אברבנאל

ואפשר עוד לפרש ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך לאהבה את ה' אלוקיך שבה להודיע שלא יעשה תכלית שמירת המצות בעבור החיים הגופיים. אבל בהפך שיכסוף החיים כדי שבהם ישמור ויקיים המצות כי יבחר בהם מצד עצמם ולא מצד השכר הנמשך מהם כמו שאמרו רז"ל בפרק קמא דעבודת אלילים (ד' י"ט) במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו. ולכן אמר שאחרי שהודיע שהחיים והמות הם לפניו ובבחיירתו. העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ שהחיים והמות שנתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים שלא תהיה הבחירה היא בלבד למען תחיה אתה וזרעך ויהיו התכלית האחרון בזה. אבל תבחר בחיים לאהבה את ה' אלוקיך לשמוע בקולו ולדבקה בו כי אלה הם החיים האמיתיים ותכלית הנמשך אחריהם. ואין החיים תכלית בעצמו וזה שאמר כי הוא חייך ואורך ימך לשבת על האדמה. רוצה לומר כי זהו תכלית החיים האורך ימים בישיבה על האדמה אשר נשבע ה' כדי לעשות המעשים המשובחים להדבק באלוהי יתברך לא להתענג בתענוגים גופיים.

רבינו בחיי

ובמדרש: (ספרי האזינו) העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם שמו שנו את מדתם, שמו לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם, כענין שנאמר: (קהלת א, ה) "וזרח השמש ובה השמש", הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם, שמו שנתה את מדתה שמו זרעתם אותה חטים ולא צמחה, או שמו זרעתם אותה חטים והעלתה שעורים, ומה אלו שלא נעשו לא לשכר ולא לפורענות, שאם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות, לא שנו את מדתן, אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות על אחת כמה וכמה, לכך "ובחרת בחיים", כאדם האומר לחברו ברור לך חלק יפה בנחלתי ומעמידו על היפה ואומר לו: את זה ברור לך, כך פירש רש"י ז"ל. וזהו שכתוב: (תהלים טז, ה) "ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי", אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבש"ע הנתידי על גורל הטוב, שהקב"ה נקרא "טוב" שנאמר: (תהלים קמה, ט) "טוב ה' לכל", (תהלים כה, ח) "טוב וישר ה'", ונתן לישראל התורה שנקראת "לקח טוב" שנאמר: (משלי ד, ב) "כי לקח טוב נתתי לכם", ועמה יהיה לכם בעוה"ז החיים והטוב, שנאמר: ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ויזכו לעוה"ב שכלו טוב, שכן דרשו רז"ל (קידושין לט ב): (דברים ה, טז) "למען יאריכון ימך", לעולם שכלו ארוך, ולמען ייטב לך, לעולם שכלו טוב, וכן אמר שלמה ע"ה: (משלי כד, כה) "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב".

משך חכמה

כי המצוה הזאת. פירוש, מצוה של תשובה, כמו שפירש העקרים. (פסוק טו) "ראה נתתי לפניך היום את החיים (ואת הטוב) את המות (ואת הרע)". ובפרשת ראה (לעיל יא, כו) אמר "ראה נתתי לפניכם היום ברכה וקללה וכו'", וזה קודם שאמר מצות התשובה. אבל כיון שאמר מצות התשובה, הלא "החשבון" גדול מן "הדין" - שהיה יכול לשוב ולא שב, וזה עבירה יותר גדולה ונתהוה מברכה וקללה חיים ומות. כי אם לא שב, אז מהקללה נעשית מות חלילה, שכאשר אמר לו שישב ולא שב, העול יותר גדול. ולכן מסיים (פסוק יט) "העדותי בכם היום" - שנתתי לכם מצות התשובה וכו' - "החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה" - שמהקללה נעשה מות, ולכן (שם) "ובחרת בחיים". וזה מוסר נורא.

תורה תמימה

ובחרת בחיים - תנא רבי ישמעאל, ובחרת בחיים - זו אומנות, מכאן אמרו חכמים חייב אדם ללמד את בנו אומנות, ואם לא למדו חייב ללמד את עצמו, מאי טעמא, למען תחיה [ירושלמי קדושין פ"א ה"ז]:

הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל

1: בפרשתנו מתוארת כריתת ברית חדשה בין עמ"י לקב"ה, נוסף על הברית שנכרתה בהר סיני. אחד המרכיבים הבולטים של הברית הזו היא יסוד הבחירה החופשית: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב את המוות ואת הרע" (ל', טו). רעיון זה מופיע כאן בצורה המפורשת ביותר, ונרמז בפרשת ואתחנן "מי יתן והיה לבכם זה להם..." (ה', כו) - אם הקב"ה מביע משאלה כזו כנראה שהדבר אינו תלוי בו. הרמב"ן שם מסביר שפס' זה נובע מעיקרון הבחירה החופשית. יסוד זה מובא שם בהל' תשובה לרמב"ם פ"ה. הרמב"ם מאריך להסביר אותו, וכותב ש"דבר זה עיקר גדל הוא, והוא עמוד התורה והמצוה". לאור מרכזיותו של יסוד זה, יש לשאול מדוע נזכר לראשונה בברית ערבות מואב, ואין לו זכר בברית סיני. מהפס' "מי יתן..." עולה כאמור שהיתה בחירה חופשית גם בזמן מתן תורה, וממילא קשה מדוע לא הזכירו אותה.

בין ברית סיני לברית בפרשתנו ישנם מספר הבדלים בולטים. לברית סיני קדמה הכנה מרובה של התקדשות. עמ"י נצטוו להתכונן להתגלות של הקב"ה, להחליף בגדים, לפרוש מאישה וכו'. הברית עצמה נכרתה תוך חוויה מרוממת של התגלות - ברקים, רעמים, קול שופר, ראיית קולות וכו'. עמ"י שמע את הדיברות... בעצמו. לברית ערבות מואב, לעומת זאת, קדמה הכנה מסוג אחר. עמ"י שמע נאום ארוך של משה רבינו, ובסופו נכרתה הברית. מדובר א"כ בהכנה שכלל לימוד המצוות, שמיעת תוכחה וכו'. בברית עצמה לא שמעו את ה' ולא ראו ברקים ורעמים אלא שמעו את משה, שהסביר להם את תוכן הברית. ברית סיני נכרתה לאחר יציאת מצרים. עמ"י יצא בצורה מופלאה, נישא "על כנפי נשרים" והגיע לסיני. לא פלא שהגמ' אומרת שהקב"ה "כפה עליהם הר כגיגית" (שבת פח). נראה שאין מדובר באיומים, אלא שפשוט היה בלתי אפשרי לסרב אחרי כל הניסים שעשה הקב"ה לעמ"י ביצ"מ. עמ"י היה במצב של נאמנות מוחלטת לקב"ה, ולא היה שייך כלל לסבר לדבריו. אפשר לומר שהיתה מעין חזרה לימי אדם הראשון שלא היתה לו בחירה חופשית (ראה רמב"ן בראשית ג', כב). כאשר בקש הקב"ה ממשלה להגביל את ההר, ענה משה: "לא יוכל העם לעלות אל הר סיני, כי אתה העדותה בנו לאמר הגבל את ההר וקידשתו" (שמות י"ט, כג). איך יכול העם לעלות, הרי הקב"ה ציווה שלא לעשות כן, ואיך שייך בכלל להמרות את פיו? ממילא מובן גם מדוע לא נזכרה הבחירה החופשית בברית זו. כאשר עמ"י נאמן לקב"ה בכל ליבו ואינו מעלה בדעתו לסרב לדבריו, אין ראוי להזכיר את האפשרות השניה, לעשות הרע. תקופה זו מכונה הרי "אהבת כלולותיך", כשם שאין מזכירים את תנאי הגירושין בשעת החופה, על אף שתנאים אלו קיימים, כך אין מזכירים את האפשרות לחטוא בשעת מתן תורה. נאמנותו המוחלטת של עמ"י החזיקה מעמד בדיוק 40 יום (כשם שנאמנות אדה"ר החזיקה שעות ספורות). עמ"י חטא בעגל, ונוצר הצורך לכרות ברית חדש... הבחירה החופשית. צייתנותם של בני"י כבר אינה מובנת מאליה. עכשיו כבר לא התאימה התגלות בדרך של מפגש וחוויה, מעין חתונה, כעת היה צורך בלימוד מעמיק על תוכן הברית, מהן האפשרויות, ומה משמעותה של כל אחת מהן.

2: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב את המוות ואת הרע". רש"י מסביר שהטוב והרע הם המעשים הטובים והרעים, והחיים והמוות הם השכר והעונש. הספורנו מסביר שהטוב והרע זה השכר והעונש בעוה"ז, והחיים והמוות הם השכר בעוה"ב. לפי"ז המעשה הוא מה שנאמר בפסוק הבא - "אשר אנוכי מצווך היום..."

לעומת הפרושים הללו, ר' בחיי מציע פרוש שונה - החיים, הטוב, המוות והרע מתייחסים לתורה עצמה. התורה עצמה יכולה להיות חיים וטוב אך יכולה להיות גם מוות ורע, כמו שנא' "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם" (יחזקאל כ', כב). המוות והרע אינם מגיעים רק למי שלא לומד תורה, אלא גם למי שלומד אותה בצורה לא נכונה. הדברים מתייחסים בודאי לדברי הגמרא בשבת לא. - הגמרא יוצאת נגד מי שלומד תורה ואין בו יראת שמים ומביאה בעניין זה שלושה משלים:
א. משל לאדם שאמר לשלוחו שיעלה לו כור חטים לעליה. לאחר שעשה זאת שאל אותו האם עירב בהם קב חומטים (חומר משמר) והוא ענה בשלילה. אמר לו - "מוטב אם לא העלית".
ב. דומה לגזבר שמסרו לו את המפתחות לחדרים הפנימיים אך לא מסרו לו את המפתחות לחדרים החיצוניים וכך אינו יכול להגיע לפנימיים.
ג. משל לאדם שכנה שער לחצר למרות שאין לו חצר.

ישנם כמה הבדלים בין המשלים:

1) מהמשל השלישי עולה שהתורה היא שער ליראת שמים, ואילו מהמשל השני עולה שדרך היראה מגיעים לתורה. נראה שאכן יש צדדים לכאן ולכאן - כל אחת מהן תורמת לשניה.

2) מהמשל הראשון עולה שלימוד תורה ללא יראה הוא מעשה טפשי שאין בו תועלת. לעומת זאת, מהמשל השני עולה שאין זה רק מעשה טפשי אלא גם מעשה שלילי שיש בו משום פגיעה בתורה - "מוטב אם לא העלית" - עדיף שלא ילמד כלל. התורה מתחללת אם שמים אותה בכלי שאינו ראוי לכך. לעומת זאת, מהגמרא ביומא עב: עולה שיש בכך גם פגיעה בלומד ולא רק בתורה: "אוי להם לשונאיהם של ת"ח שעוסקים בתורה ואין בה יראת שמים". ובהמשך הגמרא: מאי דכתיב "וזאת התורה אשר שם משה" - זכה, נעשית לו סם חיים, לא זכה, נעשית לו סם מיתה". מדוע מי שלומד ללא יראת שמים יורש שני גיהנום? רש"י במקום ("ד"ה "תרת") מסביר שגיהנום אחד הוא העוה"ב והגיהנום השני הוא העוה"ז - במקום לבנות הם עמלו ויגעו בתורה. אולם אפשר להסביר ששני הגיהנום הם העוה"ב. עם הארץ שלא למד מקבל גיהנום אחד על זה שלא למד, אולם מי שלומד תורה לשווא, מי שעמל ויגע בתורה אך ללא יראת שמים, מקבל גיהנום כפול - לא רק שאינו ירא שמים, גם התורה שלו לא שווה מאומה. לימוד ללא יראת שמים יכול להתבטא בשני רבדים. הרובד הראשון הוא מי שלומד שלא ע"מ לעשות, שיש אצלו ניתוק מוחלט בין הלימוד למעשה. על אדם כזה אומר הירושלמי בשבת (פ"א סב"ב): "נוח לו אילו נהפכה שליתו על פניו ולא יצא לעולם". אולם יש גם רובד שני. לא מדובר כאן רק על אדם שלא מעוניין לקיים את מה שלומד, אלא גם על מי שאינו מרגיש את הצורך הקיומי ללמוד, מי שאינו מרגיש שהתורה אינה סתם מקצוע אקדמי אלא חלק מהותי בעבודת ה'. אדם שלומד תורה צריך לשאול את עצמו לא רק מה וכמה ללמוד, אלא גם מדוע ואיך. אמנם חז"ל העריכו גם לימוד שלא נעשה לשמה ואמרו 'לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ:), אך כל זה אמור במי שעל כל פנים לומד שלא לשמה, על מנת להגיע ללימוד לשמה ומתוך הכרה מסויימת בחשיבות הלימוד. מי שלא מכיר בערך העצום של לימוד תורה ובצורך הקיומי של לימוד זה, התורה עלולה להיות עבורו סם מוות.

הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות מסביר את מצוות "ולעובדו בכל לבבכם" (מצוה ה' - הרמב"ם מסביר שזו מצוות תפילה והרמב"ן סובר שתפילה דרבנן ומסביר מצוה זו אחרת): "מצות עשה שתהיה כל עבודתנו לאל יתעלה בכל לבבנו, כלומר בכוונה רצויה שלימה לשמו ובאין הרהור רע, לא שנעשה המצוות בלי כוונה או על הספק אולי יש בהם תועלת...". הרמב"ן מדגיש את הפן שקשור לאמונה ולכוונה - אין לקיים מצוות שלא לשם קיום מצוות, וכן אין לקיים מצוות ללא הבנת החשיבות שבעניין, אין לקיימן מתוך ספק שאולי זה יועיל.

פן אחר מודגש ברמב"ם בסוף הלכות לולב (ח', טו). הרמב"ם מתייחס לפס' 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל...' (דברים כ"ח, מז-מח). רש"י במקום מסביר שכוונת הפסוק היא שמי שלא עבד את הקב"ה כאשר היה לו רוב כל ושמחה יאלץ לעבוד אותו במצב של חוסר כל. אולם הרמב"ם מסביר שלא מדובר במי שלא עבד את הקב"ה, אלא במי שלא עבד אותו בשמחה, ומכאן מסיק הרמב"ם: "השמחה שישמח האדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שציוה כהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו". שוב רואים שאדם המקיים תורה ומצוות עלול להענש אם לא עושה זאת כראוי. חשוב מאד שגם אנשים שמקיימים מצוות ועוסקים בתורה ידעו להקפיד לעשות זאת כראוי, להבין את התועלת שבקיום מצוות, לקיים אותן לשמן, ולהבין את הצורך הקיומי בלימוד תורה.

שפת אמת שמות פרשת כי תשא

כי באמת הקדוש ברוך הוא מנהיג את בני ישראל לעולם למעלה מן הטבע ומהנהגת כל הברואים. רק בימי המעשה הוא בהסתר ובשבת מתגלה. והשבת יצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו. ואנו אומרים על נסיון שבכל יום עמנו. וכמו כן בידך אפקיד רוחי כו'. כי הגם שהטבע מתנהג כמנהגו אבל איש ישראל צריך להימשך אחר ההנהגה שלמעלה. וע"ז כתיב ובחרת בחיים.

אלשיך

כי הנה זאת עצתי ובחרת בחיים הם החיים מהעולם הבא הנקראים חיים סתם, ולא בברכה של עולם הזה אומר, וזה תעשה למען תחיה אתה וזרעך. והוא כענין מאמרם ז"ל (מדרש שמות מד, ג) אם קבלו האבות פירות מעשיהם בעולם הזה מה היה נשאר לבניהם אחריהם, באמור משה זכור לאברהם כו' וכמה דורות

שאכל זכות אבות. וזה יאמר פה מה שלא תאכל פירות בעולם הזה יסכון לך למען תחיה אתה וזרעך כי פירותיך יועילו לזרעך:

ספורנו

ובחרת בחיים. בחיי עד:

למען תחיה אתה וזרעך לאהבה את ה' אלוקיך. ואמרתי שתבחר בחיים לא כעובד על מנת לקבל פרס. אבל אמרתי שתבחר מה שהוא חיים באמת בלבד למען תחפוץ בחיי שעה לזה התכלית בלבד שתאהב את ה' אלוקיך בהכירך טובו עם רב גדלו:

אור החיים

ונראה בהעיר למה הפסיק במאמר נתתי לפניך בין מאמר החיים והמות למאמר הברכה והקללה שהיה לו להקדים ולומר נתתי לפניך החיים וגו', או אחר שיאמר והקללה יאמר נתתי לפניך: אכן כוונת הכתוב היא להעיר כי ב' יעודים א' טוב וא' רע הם בעולם הזה, ולזה אמר בפסוק זה החיים והמות נתתי לפניך פירוש שכר ועונש הנתונים לפניך פירוש בעולם הזה הם החיים והמות אם יטיבו יחיו ואם ירשיעו ימותו אלו הב' הם לפניך בעולם הזה, ויש ב' אחרים והם הברכה והקללה הם יעודים לעולם הבא ואינם לפניו אלא לאחר מיתה על דרך אומרו (לעיל כ"ח ו') ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך, ולהפך ארור הוא וגו', ואמרו רבותינו ז"ל (ב"מ ק"ז א) שמדבר על יציאתו מן העולם, ולזה הפסיק במאמר נתתי לפניך בין ב' יעודים הראשונים לב' האחרונים:

ולזה גמר אומר ובחרת בחיים שהוא יעוד עולם הזה כי יתקרב לב האדם ביותר למה שלפניו, כדרך אומר והיה אם שמוע תשמעו וגו' ונתתי מטר ארצכם, הרי שלא הזכיר להטות לבב אנוש אלא בדברים הנגלים בעולם הזה, כמו כן אמר כאן ובחרת בחיים פירוש יתחייב הדבר אפילו כפי טבע גשמי לבחור בחיים, והגם שפסוק שלפני זה אמר ראה נתתי לפניך החיים והטוב יחד, שם נתכוון במאמר לפניך לבחור בהם, וכאן נתכוון במאמר לפניך לומר מה שלפניך, והעיר על זאת הכוונה במה שסדרה באמצע היעודים כמו שפירשתי, גם במה שגמר אומר ובחרת בחיים כמו שפירשתי:

פנים יפות דברים פרק יא

ענינו כי בודאי לא היה כתיב ובחרת בחיים כי מי לא יבחר החיים, אלא מ"ש ובחרת בחיים היינו שיאמין בזה כי הטוב הוא החיים והרע הוא המות, והעצה הזאת להאמין בזה הוא מדת האוהב הנאמן, כי היועץ שאינו לא אוהב ולא שונא למתייעץ לא יזהירנו על האמונה הזאת, כי לא איכפת ליה אם יאמין לו אם לא, ואדרבה קרוב הדבר שיהנה היועץ יותר כשלא ישמע לעצתו ויראה ברעתו, ויכיר חכמת היועץ ויתחרט על שלא שמע לו, משא"כ כשישמע לעצתו ויטיב לו יחשוב בלבו כי הטובה הזאת באה לו אף שלא שמע לעצתו, אבל האוהב הנאמן מבקש ממנו שישמע לעצתו ויאמין לו מפני שחפץ לטובתו, לכך כתיב אשר תשמעו פירוש שמייעץ אותו להאמין ולשמע לעצתו:

ויש להבין בזה משחז"ל [ברכות לד ב] מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד, וכן הוא מפורש בתורה בפרשת התשובה [לקמן ל, א - ה] והיה כי יבואו עליך וגו' ושבת עד ה' אלהיך וגו', וכתיב בתריה והטיבך והרכבך מאבותיך, הרי ששכר גדול לבעלי תשובה יותר מאבות עולם, והטעם בזה כי אף שצדיקים מאמינים באמונה שלימה בטובת הבורא יתברך, אינו דומה לבעל נסיון שרואה בעיניו הרעות המוצאות אותו, כמ"ש [שם, א] והשבות אל לבבך בכל הגוים, וכן אמר הנביא [הושע ב, ט] ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון וגו', וכן כל בעלי תשובה גמורה בתחלה צריך שיכיר כי רע ומר עזיבת ה', ויתחרט חרטה גמורה בהכירו יותר טובת הבורא ואז הוא למעלה מן הצדיקים:

רש"י הירש

ובחרת בחיים למען תחיה וגו'. אין אדם זוכה ב"חיים" בלא דעת ובלא רצון ובדרך מקרה, אלא יש צורך לרצות ולהחליט בכבוד ראש. עליך לבחור בחיים אם רצונך "לחיות".

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יז עמוד א

אמרו עליו על ר"א בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה, נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר הפיחה, אמרה: כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו

מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה. אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: וחפרה הלבנה ובושה החמה. אמר: כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: ונמקו כל צבא השמים. אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא.

שפת אמת דברים ראש השנה

מה שמבקשין על החיים דכ' ובחזרת בחיים. וכמו במעשה בראשית איתא לדעתן נבראו שכל הברואים בחרו כל אחד ציור המיוחד לו. והנה האדם עיקר נפש היה כמ"ש רש"י בפ' בראשית שהוא חי' שבכולם ע"ש. ובוודאי האדם בחר לו זה החיות המיוחד אליו כמ"ש ויפח באפיו. וכמו כן בכל ר"ה צריכין לבחור בזה החיים שהוא החלק אלוקי ממעל. כי הגוף בחי' מיתה והנפש החיים. וכפי הבחירה בחיים נמשך לו כל ימות השנה: הנביא צוה לשמוח בר"ה אכלו משמנים כו' חדות ה' היא מעוזכם. עיקר העוז לבנ"י לשמוח בחלק אלקות המיוחד לנפשות בנ"י. ובר"ה מתחדש זה הכח שבו נברא האדם ויפח באפיו נשמת חיים.